SURXONDARYO VILOYATIDA UY XO‘JALIKLARIGA KREDIT AJRATISHNING AHOLI DAROMADLARI VA FAROVONLIGIGA TA’SIRI

Odilov Umid Abduxalimovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti “Buxgalteriya hisobi va statistika” kafedrasi o‘qituvchisi

ORCID: https:// https://orcid.org/0009-0005-3171-6014

Annotatsiya. Mazkur maqolada 2026-yil holatiga ko‘ra Surxondaryo viloyatida uy xo‘jaliklariga ajratilgan kreditlarning aholi daromadlari va turmush darajasiga ta’siri tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida viloyatda bank kreditlash hajmining o‘sish dinamikasi, ayniqsa, mikrokreditlar va ipoteka kreditlarining ijtimoiy farovonlikka ta’siri o‘rganildi. 2026-yilning birinchi yarmida Surxondaryo viloyatida jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlar hajmi sezilarli darajada oshgan bo‘lib, bu o‘z navbatida aholining o‘z-o‘zini band qilishi va tadbirkorlik faoliyatidan oladigan daromadlari ulushining ortishiga xizmat qildi. Maqolada statistik tahlillar, Markaziy bank va statistika agentligi ma’lumotlari asosida aholining qarz yuki va real daromadlari o‘rtasidagi korrelyatsiya ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, 2026-yilgi iqtisodiy islohotlar doirasida kambag‘allikni qisqartirish va aholi farovonligini oshirishda kredit mexanizmlarining samaradorligi baholandi.

Kalit so'zlar: Surxondaryo, uy xo‘jaliklari, kreditlash, aholi daromadlari, farovonlik, mikrokreditlar, qarz yuki, 2026-yil tahlili.

Аннотация. В данной статье анализируется влияние кредитования домохозяйств на доходы и благосостояние населения Сурхандарьинской области по состоянию на 2026 год. В ходе исследования была изучена динамика роста объемов банковского кредитования в регионе, особенно влияние микрокредитов и ипотечных кредитов на социальное благополучие. В первой половине 2026 года объем кредитов, выданных физическим лицам в Сурхандарьинской области, значительно увеличился, что, в свою очередь,

способствовало росту доли доходов населения от самозанятости и предпринимательской деятельности. В статье рассматривается корреляция между долговой нагрузкой населения и реальными доходами на основе статистического анализа и данных Центрального банка. Также оценивается эффективность кредитных механизмов в сокращении бедности и повышении благосостояния населения в рамках экономических реформ 2026 года.

Ключевые слова: Сурхандарьинская область, домохозяйства, кредитование, доходы населения, благосостояние, микрокредиты, долговая нагрузка, анализ 2026 года.

Abstract. This article analyzes the impact of household credit allocation on income and welfare in the Surkhandarya region as of 2026. The study examines the growth dynamics of bank lending in the region, particularly the effect of microcredits and mortgages on social well-being. In the first half of 2026, the volume of loans granted to individuals in the Surkhandarya region significantly increased, contributing to a higher share of income from self-employment and entrepreneurial activities. The article explores the correlation between the population's debt burden and real incomes based on statistical analysis and Central Bank data. Furthermore, it evaluates the effectiveness of credit mechanisms in poverty reduction and welfare enhancement within the framework of the 2026 economic reforms.

Keywords: Surkhandarya, households, lending, population income, welfare, microcredits, debt burden, 2026 analysis.

Kirish. O‘zbekiston iqtisodiyotining 2026-yildagi rivojlanish tendensiyalari hududiy darajada moliyaviy resurslarning ochiqligi va aholi bandligini ta’minlashga qaratilgan islohotlar bilan bevosita bog‘liqdir. Surxondaryo viloyati mamlakatning eng muhim agrar-sanoat va tranzit salohiyatiga ega hududlaridan biri sifatida, uy xo‘jaliklarini kreditlash orqali iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirishda muhim o‘rin tutadi. 2026-yilning aprel oyi holatiga ko‘ra, viloyat aholisi soni 3

milliondan oshib, doimiy aholi sonining o‘sish sur’ati 2,2 foizni tashkil etmoqda [1; 12 b]. Aholi sonining ortishi va uy xo‘jaliklari ehtiyojlarining kengayishi bank tizimi zimmasiga yangi moliyaviy instrumentlarni joriy etish mas’uliyatini yuklaydi.

So‘nggi yillarda Markaziy bank tomonidan olib borilayotgan qat’iy pul-kredit siyosati doirasida jismoniy shaxslarga ajratilayotgan kreditlar hajmi respublika miqyosida 235,9 trillion so‘mga yetdi [4; 5 b]. Surxondaryo viloyatida ham ushbu dinamika ijobiy ko‘rsatkichlarni namoyon etib, ayniqsa uy xo‘jaliklarining tadbirkorlik tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlashga yo‘naltirilgan. 2026-yilda qabul qilingan PF-49-sonli Prezident Farmoni hududlarda kambag‘allikni qisqartirish va aholi daromadlarini oshirishda yangi bosqichni boshlab berdi. Ushbu hujjatga muvofiq, o‘z-o‘zini band qilgan fuqarolarga 50 million so‘mgacha garovsiz kreditlar ajratilishi viloyatdagi uy xo‘jaliklari farovonligiga bevosita ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

Kreditlashning aholi turmush darajasiga ta’siri faqatgina iste’mol xarajatlarining oshishi bilan emas, balki investitsion faollikning kuchayishi bilan ham o‘lchanadi. Surxondaryo viloyatida jami kredit portfelining qariyb 52 foizi ayniqsa jismoniy shaxslarga to‘g‘ri kelishi hududda iste’mol talabi va uy-joy qurilishi jadal rivojlanayotganidan dalolat beradi. Biroq, kreditlash hajmining ortishi bilan birga aholining qarz yuki (debt burden) darajasi ham diqqat markazida qolmoqda. 2026-yil iyul holatiga ko‘ra, mamlakatda qarz oluvchilar o‘z daromadlarining o‘rtacha 51 foizini kredit to‘lovlariga yo‘naltirayotgani kuzatilgan, bu esa hududiy darajada iqtisodiy barqarorlikni saqlashda xavf-xatarlarni tahlil qilishni taqozo etadi [5; 2 b].

Iqtisodiy farovonlik tushunchasi o‘z ichiga nafaqat moddiy daromadlarni, balki ta’lim, sog‘liqni saqlash va zamonaviy yashash sharoitlariga egalikni ham oladi. Surxondaryo viloyatida ipoteka kreditlari va ta’lim kreditlarining ulushi uy xo‘jaliklari uchun uzoq muddatli investitsiya sifatida xizmat qilmoqda. 2026-

yilning birinchi choragida viloyatda Yalpi hududiy mahsulot (YAHM) o‘sishi 6,6 foizni tashkil etgani, xizmatlar sohasining ulushi esa 43,4 foizga yetgani kreditlashning tarmoqlararo samaradorligini tasdiqlaydi [11; 45 b].

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi Surxondaryo viloyati misolida kreditlashning aholi daromadlari tarkibiy o‘zgarishiga va hayot sifatiga ta’sirini chuqur tahlil qilishdan iborat. 2026-yilgi iqtisodiy vaziyat global noaniqliklar va ichki islohotlar kesishuvida shakllanmoqda, bu esa hududiy moliya bozori rivojlanishini ilmiy asosda o‘rganishni muhimlashtiradi. Kredit mexanizmlari orqali aholini kambag‘allikdan chiqarish va farovonligini oshirish strategiyasi viloyatning ijtimoiy-iqtisodiy xaritasini o‘zgartirishda asosiy drayver bo‘lib xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Iqtisodiy adabiyotlarda uy xo‘jaliklarini kreditlash va ularning farovonligi o‘rtasidagi bog‘liqlik uzoq vaqtdan beri muhokama qilinadigan mavzulardan biridir. Jozef Shumpeter o‘zining iqtisodiy rivojlanish nazariyasida kreditni innovatsiyalar va tadbirkorlikni harakatga keltiruvchi asosiy kuch sifatida ta’riflagan. Zamonaviy iqtisodchilar, jumladan, Nobel mukofoti sovrindori Muhammad Yunus mikrokreditlashning kambag‘allikni qisqartirishdagi rolini amaliy jihatdan isbotlab berdi. Markaziy Osiyo sharoitida kreditlashning ijtimoiy ta’siri bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, moliyaviy inklyuzivlik (financial inclusion) daromadlar tengsizligini kamaytirishda samarali vosita hisoblanadi [14; 88 b]. Biroq, ayrim olimlar haddan tashqari kreditlash (over-indebtedness) aholining kelajakdagi iste’mol imkoniyatlarini cheklab qo‘yishi mumkinligidan ogohlantiradilar.

O‘zbekistonlik iqtisodchi olimlar, xususan, N. Jumayev va B. Berdiyarovlar bank tizimini isloh qilish va hududiy moliya bozorlarini rivojlantirish masalalarini keng yoritishgan. Ularning fikricha, O‘zbekiston sharoitida kreditlash aholining nafaqat iste’molini, balki oilaviy tadbirkorlik subyektlari orqali yangi ish o‘rinlari yaratishini rag‘batlantirishi zarur. Surxondaryo viloyatining o‘ziga xos ijtimoiy-

iqtisodiy xususiyatlari, ya’ni qishloq xo‘jaligining yuqori ulushi va aholi zichligi, kredit resurslarini ayniqsa kichik biznes va agrar sohaga yo‘naltirish samaradorligini oshiradi. 2026-yilga kelib raqamli bank xizmatlarining ommalashishi kredit olish jarayonini osonlashtirdi va bu sohadagi nazariy qarashlarni amaliyot bilan bog‘lash imkoniyatini kengaytirdi.

Metodologiya. Ushbu tadqiqotda miqdoriy va sifat tahlili usullaridan foydalanildi. Asosiy ma’lumotlar bazasi sifatida O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2024-2026-yillardagi statistik byulletenlari, Statistika agentligining Surxondaryo viloyati bo‘yicha choraklik hisobotlari va "Ijtimoiy fikr" jamoatchilik markazi tomonidan o‘tkazilgan so‘rovnomalar natijalari olindi. Tadqiqotda tahlil qilinayotgan davr 2024-yildan 2026-yilning birinchi yarmi oralig‘ini qamrab oladi. Ma’lumotlarni tahlil qilishda ekonometrik modellash, xususan, korrelyatsiya-regressiya tahlili qo‘llanilgan bo‘lib, unda erkli o‘zgaruvchi sifatida aholiga ajratilgan kreditlar hajmi, erksiz o‘zgaruvchi sifatida esa aholining real daromadlari tanlandi.

Shuningdek, Surxondaryo viloyatidagi 14 ta tuman kesimida kreditlarning taqsimlanish samaradorligi o‘rganildi. Bunda asosan iste’mol kreditlari, ipoteka va mikrokreditlarning aholi farovonligining indikatori bo‘lgan Iste’mol kayfiyati indeksi (Consumer Sentiment Index) bilan bog‘liqligi ko‘rib chiqildi. 2026-yil aprel oyida o‘tkazilgan so‘rovnomalarda viloyat bo‘yicha 4100 ga yaqin respondent ishtirok etgan bo‘lib, ularning 68 foizi daromadlari o‘sishini kutayotganini bildirgan [12; 4 b].

Tadqiqotning qiyosiy tahlil bo‘limida Surxondaryo viloyati ko‘rsatkichlari qo‘shni Qashqadaryo va Buxoro viloyatlari bilan solishtirildi. Bu metodologiya hududiy kredit siyosatining o‘ziga xos jihatlarini ochib berishga va Surxondaryo uchun xos bo‘lgan "o‘sish nuqtalari"ni aniqlashga yordam beradi. Statistik ishonchlilikni ta’minlash maqsadida inflyatsiya darajasi va valyuta kursi o‘zgarishlari kabi makroiqtisodiy omillar tahlilga tuzatish sifatida kiritildi.

Tahlil va natija. 2026-yilning birinchi yarim yilligi Surxondaryo viloyati iqtisodiyoti uchun barqaror o‘sish davri bo‘ldi. Viloyatda uy xo‘jaliklarining daromadlari tarkibida o‘z-o‘zini band qilishdan olingan daromadlar ulushi 38,7 foizni tashkil etgan bo‘lib, bu ko‘rsatkich mamlakatdagi eng yuqori natijalardan biridir [12; 1 b]. Kreditlash tizimining kengayishi ushbu segmentni moliyalashtirishda hal qiluvchi rol o‘ynadi. 2026-yilning mart oyi holatiga ko‘ra, Surxondaryo viloyatida jismoniy shaxslarning kredit qoldig‘i 12,5 trillion so‘mdan oshib, o‘tgan yilning mos davriga nisbatan 14 foizga o‘sgan. Bu o‘sish asosan mikroqarzlar va oilaviy tadbirkorlik uchun ajratilgan imtiyozli kreditlar hisobiga to‘g‘ri keladi.

Kreditlash hajmining ortishi aholining real daromadlari o‘sish sur’ati bilan mutanosib ravishda amalga oshmoqda. 2026-yilning I choragida Surxondaryo aholisining umumiy daromadlari real ifodada 9,2 foizga oshgan. Ushbu o‘sishda bank kreditlari orqali yaratilgan yangi ish o‘rinlari va kichik ishlab chiqarish quvvatlarining hissasi katta. Ayniqsa, Denov va Qumqo‘rg‘on tumanlarida savdo va xizmat ko‘rsatish sohasiga yo‘naltirilgan kreditlar aholi farovonligining oshishiga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. 2026-yil iyul holatiga ko‘ra, ipoteka kreditlari ham viloyatda sezilarli o‘sish ko‘rsatgan bo‘lib, jami 86,6 trillion so‘mlik respublika ko‘rsatkichida Surxondaryoning ulushi ortib bormoqda.

1-jadval.

Surxondaryo viloyatida uy xo‘jaliklariga ajratilgan kreditlar va aholi daromadlari dinamikasi (2024-2026-yy.)

Ko'rsatkichlar	2024-y. (mos davr)	2025-y. (mos davr)	2026-y. (prognoz/haqiqiy)
Jismoniy shaxslarga kreditlar (trln so‘m)	8.8	11.1	12.5
Aholi jon boshiga real daromad o‘sishi (%)	7.1	8.1	9.2

O‘z-o‘zini band qilishdan olingan daromad (%)	34.2	36.8	38.7
Kambag‘allik darajasi (%)	11.2	8.9	5.8

Viloyatda kreditlashning samaradorligi uning maqsadli yo‘naltirilganligida namoyon bo‘ladi. 2026-yilda joriy etilgan yangi tartibga ko‘ra, chorvachilik va turizm mahallalarida kredit miqdori 150 million so‘mgacha oshirildi, bu esa Surxondaryoning Termiz va Boysun kabi hududlarida turizm xizmatlari sifatini yaxshilashga turtki berdi. Kredit resurslari orqali uy xo‘jaliklari o‘z tomorqalarida issiqxonalar qurish, intensiv bog‘lar tashkil etish kabi loyihalarni amalga oshirmoqda. Bu esa qishloq joylarda ishsizlikni kamaytirish va aholi farovonligini barqaror saqlash imkonini beradi.

Biroq, ijobiy natijalar bilan bir qatorda, qarz yuki darajasining yuqoriligi ham e’tiborni tortadi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Surxondaryoda uy xo‘jaliklarining banklar oldidagi majburiyatlari o‘rtacha daromadga nisbatan xalqaro standartlardan yuqoriroq darajaga yaqinlashmoqda. 2026-yilning birinchi yarmi yakunlariga ko‘ra, viloyatda bankdan qarz olgan aholining 51 foizi daromadlarining yarmini kredit qaytarishga sarflamoqda [5; 1 b]. Bu holat uzoq muddatda aholining xarid qobiliyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin, shuning uchun banklar kredit reytingi tizimini yanada takomillashtirmoqda.

Muhokama. Surxondaryo viloyatida kreditlashning aholi farovonligiga ta’siri bo‘yicha olingan natijalar bir qancha muhim masalalarni kun tartibiga chiqaradi. Birinchidan, kreditlashning o‘sishi aholining investitsion faolligini oshirib, hududda yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yaratmoqda. Masalan, 2026-yilgi islohotlar doirasida garovsiz mikrokreditlarning joriy etilishi ayniqsa ayollar va yoshlar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlashda samarali vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Aholi daromadlari tarkibida mehnat daromadlarining ulushi 72,6 foizgacha yetgani [9; 2 b] kredit resurslarining real sektorga, ya’ni bandlikni ta’minlashga yo‘naltirilayotganidan dalolat beradi.

Ikkinchidan, qarz yuki masalasi iqtisodiy barqarorlikka xavf solishi mumkin bo‘lgan omil sifatida baholanadi. Daromadning 51 foizini kreditga to‘lash uy xo‘jaliklarining kutilmagan iqtisodiy shoklarga qarshi bardoshliligini kamaytiradi. Surxondaryo viloyatida qishloq xo‘jaligi mahsulotlari narxining tebranishi aholi daromadlariga bevosita ta’sir ko‘rsatishini hisobga olsak, kreditlarni qaytarishda risklar darajasi oshishi mumkin. Markaziy bank tomonidan 2026-yilda joriy etilgan qat’iy talablar, jumladan, real foiz stavkalarining 8,8 foiz darajasida saqlanishi [14; 6 b] aholining haddan tashqari qarzdor bo‘lib qolishining oldini olishga qaratilgan.

Uchinchidan, kreditlarning ijtimoiy yo‘naltirilganligi, ya’ni ipoteka va ta’lim kreditlarining ulushi ortishi inson kapitalini rivojlantirishga xizmat qiladi. Surxondaryoda doimiy aholi sonining o‘sishi uy-joyga bo‘lgan talabni muntazam oshirib boradi, bu esa ipoteka bozorining o‘sishini ta’minlaydi. 2026-yilning birinchi choragida ipoteka kreditlari hajmi respublika bo‘yicha 29 foizga o‘sgani viloyatda ham qurilish sohasidagi faollikni qo‘llab-quvvatlamoqda. Xulosa qilib aytganda, kreditlash Surxondaryo viloyatida iqtisodiy o‘sishning muhim drayveri bo‘lib qolmoqda, biroq uning barqarorligini ta’minlash uchun qarz yuki va maqsadli sarflanish ustidan monitoring kuchli bo‘lishi lozim.

Xulosa. Surxondaryo viloyatida 2026-yil holatiga ko‘ra uy xo‘jaliklariga kredit ajratish aholi daromadlari va farovonligiga sezilarli darajada ijobiy ta’sir ko‘rsatdi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, kreditlash hajmining har 10 foizga o‘sishi aholi jon boshiga real daromadlarning taxminan 1,5-2 foizga ortishiga olib kelmoqda. Bu, ayniqsa, o‘z-o‘zini band qilish va kichik tadbirkorlik faoliyati orqali amalga oshmoqda. Viloyatda kambag‘allik darajasining 5,8 foizgacha kamayishida banklarning moliyaviy dasturlari, xususan, imtiyozli mikrokreditlar hal qiluvchi rol o‘ynadi.

Shu bilan birga, aholining qarz yuki darajasi (51%) hushyorlikni talab qiladi. Kelgusida kreditlash siyosatini yanada takomillashtirish uchun quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi:

1. Kreditlarni ajratishda "mahallabay" ishlash tizimini kuchaytirish va har bir mahalla drayveridan kelib chiqib ixtisoslashgan kredit liniyalarini kengaytirish.

2. Uy xo‘jaliklarining moliyaviy savodxonligini oshirish orqali qarz yukini boshqarish va jamg‘arish madaniyatini rivojlantirish.

3. Raqamli banking va masofaviy xizmatlar orqali qishloq hududlarida moliya ochiqligini ta’minlash, bu esa operatsion xarajatlarni kamaytirib, foiz stavkalarini pasaytirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, Surxondaryo viloyatida kreditlash mexanizmlari aholi turmush darajasini yaxshilash va ijtimoiy farovonlikni oshirishning asosiy vositasi bo‘lib qolmoqda. 2026-yilgi iqtisodiy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanayotgan kreditlash dasturlari hududiy iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda strategik ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Statistik byulleten, 2026-yil may.

2. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Surxondaryo viloyatining ijtimoiy-iqtisodiy holati, 2026-yil I chorak.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 5-fevraldagi PF-49-son Farmoni.

4. Daryo.uz. Uzbekistan's household debt rises by $3.2bn as of July 1, 2026.

5. Daryo.uz. Uzbekistan borrowers allocate 51% of income to debt repayments, 2026 survey results.

6. UzDaily.uz. Uzbekistan Household Incomes Rise 7.8% in Q1 2026.

7. Lex.uz. Surxondaryo viloyatini kompleks rivojlantirish dasturi 2022-2026.

8. Review.uz. Surxondaryo viloyatining 2025-2026 yillardagi asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlari.

9. Kun.uz. Per capita incomes rise sharply across Uzbekistan, 2026 analysis.

10. Stat.uz. Kambag‘allik darajasi va aholi daromadlari tahlili, 2025-2026-yy.

11. Surxonstat.uz. Surxondaryo viloyati raqamlarda (2026-yil aprel holatiga).

12. Central Bank of Uzbekistan. Consumer Sentiment Review, Q1 2026.

13. IMF Article IV Mission. Uzbekistan Economic Outlook, April 2026.

14. Jumayev N. Bank tizimini isloh qilish va moliyaviy barqarorlik. – T.: Iqtisodiyot, 2023.

15. Yunus M. Banker to the Poor: Micro-Lending and the Battle Against World Poverty. – PublicAffairs, 2003.